

مشاورت افغان

مطبعه و محل اداره :

د مال او غنډه امنیت
سندوخی جوارنده
شکول یقوشنده
۲۰ نوموړو

سلکمزمووافق آثار
جدیده مع الممنونه
قبول اولنور

درج ابدلهین آثار اعاده اولنماز

دبیره ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، سیاسیات د و بالخاصه احوال و شئون اسلامیه د بحث ابرو د هفته د نشر اولنور.

آبونه بدلی

صاحب و مؤسسلری :

درسعادتنده نسخہ سی ۵۰ یاره در

ابوالعلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی

قیرله دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
۲۰ غروش فضله آلنبر

۱۰ تموز ۳۲۴

سنه لکی	التی آیلانی	غروش
عالم عثمانیه ایچون	۶۰	۳۰
روسیه	۶۰	۳۰
سائر ممالک اجنبیه	۱۷	۹

عدد : ۱۷۹

۱۹ صفر ۱۳۳۰ پنجشنبه ۲۶ کانون ثانی ۱۳۲۷

یدنجی جلد

وردیلر ؛ فقط او موقت متاع ، او متاع قالدیلر ؛ قالدیلر ؛

اولا انساندن ، انسانك رحم مادر دن اعتباراً كچيرديكي صفحات حياتيه دن ، اعضاء بدنیه نك تشریح دن ، هر عضو ك وظیفه قیزیولوژییه - سندن مختصراً بحث ایلش و اسكلت بدن حقنده دخی خیلی معلومات ویرمشد.

بعده ارضه ، کره ارضی تشکیل ایدن صخور و معادن دأر سرد مطالعات ایلدکن صوکره حیوانات حقنده دخی بر مطالعه عمومیه یوروتمشدر. بحاره ، میاهه ، هوای نسیمییه ، حادثات جوییه و اجرام سماوییه دأرده مجملأ بیانات مهمهده بولونمشدر .

امام غزالی نك مؤلفاتی بك زیاده معروف اولدقلر دن بوبابده فضله تفصیلات اعطاسنی زائد و بی لزوم کوریورم .

خلاصه حضرت امام اعظم علما آره سنده نجیب بر سیای عرفان ، بلند بر ناصیه دها ، مدقق بر حکیم متفکر ، دیندار بر فیلسوف ، نریه بر اخلاق شناس ، جذبه دار بر متصوفدر .

غزالی قدر محبت عمومیه یی جلبه موفق اولش بر عالم دها کورولامشدر . تهافت ده فلاسفه قدیمه حقنده خیلی تنقیداته بولونمش ایسهده ابن رشد بالآخره غزالی نك بوتقیدلری خیرالامش و بر چوق نقاطی نقض ایلشددر . ابن رشد دن بحث ایدرکن بوجهتله دأر تفصیلاته کیریشه بیلیرز . م . شمس الدین

توحیده دأر

توحید : جناب حقك وجود دن و اوکا نبوتی واجب ، جائز ، متمنع اولان صفتلر دن ؛ كذا - رسالتلری اثبات ایتك ایچون - پیغمبرلر دن و اولره نبوتی لازم ، جائز و متمنع اولان صفتلر دن بحث ایدن علمدر . بوعلمه « علم توحید » دینلدیکی کی « علم کلام » ده دینور . بوعلم ائم سالفه نزدندهده معروف ایدی . هر قوم و ملتك رؤسای دین و اعتقادی محافظه و تأیید ایلک ایچون چالشورلردی . لکن مسائل دینیه نك اثباتنده ادله عقلیه یه و قوانین طبیعیه یه مراجعت ایتزلر ، کندولرینك کلام الهی دییه رك نقل ایتدکلری منقولاته استناداً هر شیئی سویلرلر ، حتی متناقض اولان شیلری بیله تصدیق ایلکه اجبار ایدرلر . و بو بابده قطعاً چون و چرا قبول ایتزلر ایدی . دها ایلر و کیده رك عقل ایله دینك یکدیگرینه دشمن اولدیغنی ینه دین نامنه اوله رق سویلشردی . بناء علیه علوم کلامیه ده کی نتایج و مقدماتك چوغی بر طاقم اصلمز تأویل و تفسیرلر ، معجزه لرله قورقتمق ، خیالاته آلداتمق کی بك واهی شیلر دن عبارت ایدی .

قرآن عظیم الشان دین ایچون یکی بر یول کشاد ایتدی . اوده برهان و استدلال یولی ایدی . مثلاً نبوت محمدیه اثبات اولنورکن تکمیل بلغا و فصحا معارضیه دعوت اولونه رق اسكات ایلدی . قرآنده حکایه اولنان صفات الهیه یه یالکز قرآنده مذکور اولدقلری جهتهله اولنری هر کسك تصدیق ایلسنی طلب ایتدی . بلکه هر برینه آیری آیری برهان اقامه ایده رك اثبات ایتدی . مخالفلرک مذهبلیخی نقل ایدوب

اولنری حجت و برهان ایله ابطال ایتدی . قرآن ، فکری اوپاندیردی و عقله خطاب ایتدی . ارباب عقولك انظار دقتلرینه شو کوردیکمز عالمده کی نظام و انتظامی و اونك هر برجزونده کی احکام و اتقانی عرض ایتدی . بولره باقوب استدلال ایده رك کندی وجود و وحدانیتی تصدیق ایلکه دعوت ایتدی .

ماضیه عائد اولان بر طاقم احوال سابقه و وقایع سالفه یی حکایه ایدرکن بولرک هر بری حقنده موضوع قواعد ثابتیه بولوندیغنی (سنه الله الی قدخلت من قبل ولن تجد لسنة الله تبدیلا - ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم - فطرة الله الی فطر الناس علیها لا تبدیل لخلق الله) و امثالی قول شریفلریله بیان بیوردی . عصرلر دن بری یکدیگرینه خصم اولان عقل ایله دینی باریشدیردی . بلکه ده ایکسنی قرداش و لازم غیرمفارق ایدی . بومؤاخات هیچ بر درلوتأویل قبول ایتیه جك بر صورت صریحهده وقوعه کلدی :

« لادین لمن لاعقل له » مسائل دینیه دن وجود واجب ، و نبوت کی بعض مسئله لرك آنجق عقل ایله اثبات اولنه بیله جکی عکس تقدیرده دورباطل لازم کله جکی بالجمله مسلمانلرجه - طبیعی جهلاء وحقاً مستثنا - تقرر ایتدی .

قرآن ، جناب حق اعصار سالفهده توصیف اولنمیان بر چوق اوصاف ایله توصیف ایتدی . بوصفتلر میاننده اختیار ، سمع ، بصیرکی اسماً اوصاف بشریه مشارك ؛ وجه ، یدکی ینه اسماً اعضاء انسانیه یه مشابه اولانلری ده وار . قضأ الهی ایله اختیار بشری حقنده سرد مقال ایتدی . بوبابده غلو ایدن ایکی فرقه ایله مجادله ایتدی . حسنه مقابل مکافات ایله وعد ، سیئانه مقابل ده مجازات ایله وعیدهده بولندی . ثواب و عقاب ایشنی مشیت الهیه یه تفویض ایتدی . خلاصه قرآن بشریتی تفکره دعوت ایتدی و بو تفکری ده هیچ بر حد ایله محدود و هیچ بر شرط ایله مشروط ایتدی . چونکه هر بر نظر صحیحك بالآخره جناب حق اعتقاده مجبور قاله جنی صاحبنجه ظاهر ایدی .

عصر سعادت بویله برصفوت اعتقادیه ایله کچدی . زیرا پیغمبر ازاله شبهه ایچون برسراج و مرجع ایدی . ابوبکر و عمر زمانلری ده اعتراضات اعتقادیه دن وارسته ایدی . همتلر مجتمعا آنجق اعلاء کله اللهه مصروف ایدی . فروع احکامده واقع اولان اختلافلر ده ایسه خلیفه یه مراجعت اولنور ، اوده کبار اصحاب ایله استشاره دن صوکر اختلافی فصل و حسم ایدردی . بوصفوت اخلاقیه و اعتقادیه - مع التأسف - بك آز برمدت دوام ایده بیلدی . حضرت عثمانك جلوسیه باشلایان فتنه کیتدکجه تزايد ایدیوردی . حضرت عثمان زیاده سیله خلیم اولدیغندن امویه اهالی اسلامیه نك باشنه بلا کسلمش ، مسلط اولمشلر ایدی . بناء علیه آتش اختلال - بك حقلى اوله رق - هر جانبه سرایت ایدوب اطرافى صارمقدمه ایدی . طبیعی بوائنده شایان تأسّف بعض وقوعات ده میدان کلدی . زیرا بو آرائق کندیینه برکلاه قایمق مقصدیه چالیشانلر ده یوق دکل ایدی . یهودیدن مسلمان اولوب حضرت علی یی سومکده بك ایلر و کیدن و - حاشا -

۵ - قرآن مخلوقی، دکلّی؟

ایشته برطرفدن بویله اختلافك ظهوريله متدل عد اولئانلر برطاقم مذهبلره آیرلقدده ایکن دیگر طرفدن برطاقم علما دهاطوغریسی (دخلا) [۱] آثار یونانیه بی عربی به ترجمه ایدوب سلیمنی سقیمندن تفریق ایتمکسزین فلسفه یونانیه بی معارف دینیله ایلله مزج ایتمکده ایدیلر. حالبوکه بونلردن برقسیمی - که موهومآدر - اصول اسلامیه ایلله قطعاً توافق ایتمیوردی. مع هذا اعوان و انصاری، وزراً و وکلاسی تمامیه شیعی المذهب اولان خلفاء عباسیه سوق جهاتله بوصفقه معاونت ایتمکده ایدیلر.

پادشاهلرک حمایه سی آتندده بونلرک ایشلری ایلرولمکده و کیتدکجه ملحدوزندیق چوغالمقدده ایدی. سلف مذهبنه تمسک ایدنلر ایسه بالکزر علم و ایمان قوتیهله اولنری رد ایتمکده ایدیلر. لکن بونلر رد وابطاللرنده عقلدن زیاده نقله اهمیت ویردکلرندن اهل اسلام متقابل اوله رق ایکی طریقه انقسام ایتدی: (۱) طریق نقل، (۲) وهم ایلله مزوج اولان طریق عقل. تعیر دیگرله ظاهر یون و مؤولون [مؤلوندن بر فرقه اسماعیلیه درکه اولنر تأویلده پک زیاده افراطه کیدرک قرأنده اولان صلوٰه و صوم کبی هر بر عمل ظاهری بی بر سر باطنی به حمل ایتمشلدردر].

اختلافك برطرفنی حکومت حمایه ایدوب ترجیح ایتمکدن دین سیاسته آلت اتخاذا ایدلش اولدی. بونك ایچون بو اختلاف افکاردن طولانی، پک چوق اسلام قانی دوکولدی، همده فضلاسندن. دردنجی عصر هجری بدایتلرنده ایدی که مجدد شهرابوا الحسن الاشعری حضرتلری اسلامك امر ایتمدیکی طرزده عقل ایلله نقل بیننی جمع ایدرک احکاب ظواهر ایلله اصحاب تأویل میاننده برمسلك متوسط تشکیل ایتدی. عقلای امت حمله اوزانه پروا اولوب فکرینی تقویه و ترویج ایتمدیلر. و اونلر رأیی اهل السنّت و الجماعت مذهبی دیه توسیم ایتدیلر. بومذهب حتی بویله جه اهل اسلام بیننده کمال سرعتله انتشاره باشلانجه اولکی ایکسی طبیعتیه - کوشمکه یوز طوتدی ایکی عصر قدر بر مدت ظرفنده او ایکی مذهبك سالکلرندن پک آز کیمسه قالدی. لکن اشعرینک خلفلری کندوسندن صکره غریب بر نظریه اورتیه سوردرک مسلمانلری تکرار اختلافه سوق ایتمکده باشلادیلر.

نظریه ده شوندن عبارت ایدی: بر مسئلهنك صحننه اعتقاد ایدن بر آدم ایچون اونك دلیلنك صحته ده اعتقاد ایتمی لازمدر. برکت ویرسین که: بو آرائق غزالی و رازی کبی اکبر یتیشهرک بو اختلافك اوکنی آلدیلر. بونلرده پک طوغرو اولان «بر دلیل و یاخود بر چوق ادلهنك بطلانی مدعانك بطلانی مستلزم اولیوب عین مدعای دها بشقه بر دلیل ایلله اثبات ایتك جائز اولماسی» نظریه سنی اورتیه قویه رق پک قوتلی دلیللره بونظریه لرینی اثبات ایتدیلر. دلیللر اودرجه قوتلی ایدی که مخالفلرده تسلیم عنانندن بشقه چاره بوله مادیلر. شو صورتله

[۱] (دخلا) ملل سائرده دن اولوب صورت ظاهرده اسلامیه داخل اولانلره دینور.

حضرت علی به (الله) دیهن عبدالله بن سبأده اونلرک میاننده ایدی. عثمان موقع خلافتنه کچدکده نصرکه اهالی بی اونك علیهنده تشویق و ترغیب ایلکه باشلادیغندن مدینه دن اولابصره به، اورادن کوفه به، اورادن ده شامه، بالآخره مصره نفی اوانش ایدی. طنبی هر اوغرا دینی یرده اهالی میاننه نفاق و شقاق تخمارینی اکهرک کچمشدی. مصرده ایسه میدانی خالی بوله رق ایسته دیکی قدر تشویق اتده بولندی. حضرت عثمانك قتلنده ده اک بیوک رولی ایفا ایدن بو حریف ایدی. حضرت علی خلیفه اولدقندن صکره کندوسنی اورادن مدینه نفی ایتدیردی ایسه ده او زمانه قدر برطاقم افکار باطله ایلله پک چوق ذواتك اذهانی زهرلشدی.

بوفتنه لر حضرت عثمانك قتل اولنوب حضرت علینك موقع خلافتنه کچمسيله نتیجه لندی. بلکه کیتدکجه کسب اشتداد ایدیوردی. بین المسلمین پک چوق خونین وقایع تحدث ایتدی. نهایت الامر خلافتك بنی امیه ده تقرر ایتمسيله وقایع بر درجه به قدر تخفیف ایتدی. لکن اوزمانه قدر اهالی اسلامیه - مع التأسف - اوچ بیوک فرقه به آیرلش و آرارلنده کی عصای وحدت قیرلش ایدی.

اوچ فرقه: شیعه، خوارج و معتدلین فرقه لریدر. شیعه: حضرت علی طرفدارلری اولوب اونی سومکده افراطه وارمشلردی و او افراط نتیجه سننده حضرت علی بی مرتبه الوهیه قدر اصعاد ایدوب دیگرلری حقنده بیوک بر عداوت بسلیورلردی. خوارج: حضرت علی ایلله طرفدارانی تکفیر ایدرجه سنه - حکم مسئله سنند طولانی - حضرت علی به اظهار عداوت ایتمشلدی. معتدلین ایسه: هیچ بر طرفه اظهار عداوت ایتمکلری کبی حد معروفندن فضله محبت ده کوسترمین اصحاب عقل و ارباب اعتدال ایدیلر.

بر طرفدن اهالی اسلامیه بویله چیرکین منظره ارأه ایتمکده ایکن دیگر طرفدن حق اولان دین اسلام کمال سرعتله اطرافه انتشار ایتمکده، سوریه، مصر و عجمستان قطعهلرینی شعشعه ضیاسيله تنویر ایلکده ایدی. بو آرائق فرقه معتدلده دن بعضیلری اصول عقاید ایلله اشتغاله باشلادیلر. مدعایلرینی نقله بنا ایتدکلری کبی عقلی ده اهلال ایتزلردی، یعنی هر ایکی طریق ایلله مدعایلرینی اثبات ایدرلردی. و بونلر میاننده حسن بصری کبی اصحاب حمیت جامعلرده اهالی به حقایق اسلامیه بی تعلیم و تدریس ایلله اشتغال ایدرلر و هر بر شهبه لینك شهبه سنی حل ایدرلردی. درسلی غایت سربست اولدیغندن هر کس هر مسئله حقنده فکرینی بیان ایدر و اونلرک میانندن معقول اولانلری انتخاب اولنوردی. بعض مسائل حقنده بر درلو اتحاد افکار حاصل اولمادیغندن بوراده ده متعدد مذهبلر کورولیه باشلادی. اک اول بادی اختلاف اولان مسائل شونلردر:

- ۱ - عبد کندی افعالنك خاتق میدر، دکلیدر؟
- ۲ - بیوک کناه اشلیوب توبه ایتمه دن وفات ایدن جنتلی می جهنملی می؟
- ۳ - صفات الهیه ذاتنك عینی می، دکلّی؟
- ۴ - حسن و قبح عقلی می، شرعی می؟

بوظلم وحقارتہ ، بوغدر وخیانتہ ، ہبسنہ بالاستحقاق دوچار اولدق .
وحالادہ بویلهجه دوام ایدوب کیدیورز .

عالم جان الادریسی

« خطبه »

۲۳

الحمد لله العليم بما في القلوب . الحمد لله المرجو لتفريج الكرب . الحمد لله المدعو عند اشتداد الخطوب . الحمد لله المعروف بالمعروف والاحسان . استغفره واشهد ان لا اله الا الله كل شيء له عبد . واشهد ان سيدنا محمدا بلغ الرسالة ووفى بالعهد . اللهم صل وسلم عليه وعلى آله واصحابه الذين قاموا بنصرة الدين وسلم تسليما كثيرا . « اما بعد فيا ابن ادم » تنقضي الايام وتزول . وانت عن حالك السيئ لا تحول . يجهد الخطيب في الوعظ والنصح ويقول . وانت لا عبرة ولا انتباه . اذا حدثك الخطيب بضعف الاسلام حزنك وتكدرك . واذا شدد عليك الوعظ بكيت وتأثرت . لكن اذا دعاك لاهياء الدين ابيت وتأخرت . ولواجبت لعاد الاسلام كما كان . تنظر في الاسلام فتبكي على ضعفه وضعف اهله . تبحث في اعمال المسلمين فتلوم على المسلم وفعله . وماتت الا احق باللام منه ومن مثله . لكنك عن عيبك ناثم ولعيب غيرك يقظان . تلوم على فشل القلوب وقلبك في انقلاب . تعادى من يغتابك وانت في كل مجلس تغتاب . تعيب اعمال الناس وانت اول من يعاب . تشكو من فساد الزمان ومنك يشكو الزمان . فان كنت ذا عقل سليم وطبع مستقيم فاترك هذا كله عنك وقم لنصرة دينك واطوانك بكل نشاط واجتهاد . واعلم انه لم يجبر عظم احد من الامم الا بعد ازل وبلاء .

وما كل ذي قلب بليب . ولا كل ذي سمع بسميع . ولا كل ناظر ببصير . فيا عجبى ومالى لا اعجب من خطأ هذه الفرق على اختلاف حججها في حياتها . كأن كل امرء منهم امام نفسه . قد اخذ من الآراء فيما يرى بعري ثقات واسباب محكمات . تغلبه نفسه على ماتظن . ولا يغلبها على ما يستيقن . يقصر اذا عمل ويبالغ اذا سئل . يصف العبرة ولا يعتبر . وان صرته محنة انفرج عن شرائط الله [۱] فوالله ما هذا فعل الرجال الذين لهم غيرة على الدين والاطوان . وها هي اكبر موعظة امامنا نراها اليوم . وهوا حاطة العد والظالم اهلكه الله باخواننا في الغرب نفس الله عنهم الكرب . اذا يجب علينا الآن ايها الاخوان الاسراع الى التعاون والتناصر قولاً وفعلاً . وبذل المال في هذا الشأن بل الابدان . وترك التنافس والتشاحن الذى عاقبة والعياذ بالله علينا وبال . والله يتولى امورنا جميعاً بالتوفيق ويهديننا الى صراطه المستقيم . « عن ابى موسى رضى الله عنه » قال جاء رجل الى النبي « ص » فقال : يا رسول الله ما القتال في سبيل الله فان احدنا يقتل غضباً ويقاتل حمية فقال : من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا فهو في سبيل الله « صدق رسول الله »

[۱] شرائط الله الصديق في خدمتها والصبر عند تجاوز العدو

على شيخ العرب

بو اختلافده حل ايدلش اولدى .
بو ايكي عصرلق بر زمان ظرفنده فلسفه ايشي ده غايت يولنده
كيتدى . حقيقى فيلسوفلر يتيشهرك فلسفه يي عقايد دينيه ايله قاريشديرمادن
- لازم اولديني كي - آرى بر فن اولق اوزره تعقيب ايتديلر .
مسلمانلرك آنحق ترقيات ماديه وفكرية لرينه خدمت ايتكه سعى ايتديلر .
صكره لرى - بدايتنده اولديني كي - معارف دينيه ايله مزج ايدرك
اهالى يي اغوا و اضلاله قالقشديلر . يوقاريدنه اسملرى كچن غزالي
وفخر رازى كي حكماء اسلاميه بو ائنده يتيشهرك علم كلامده مسالك
ومسائل فلسفيه يي تحقيق وتدقيق ايدرك موافق عقل اولانلر يي قبول ،
نتايج وهم و خيال اولانلر يي رد ايتديلر . ايشته فلسفه نك علم كلامه
قاريشمه سنك سببى بو اولدى .

بناءً عليه بيضادى ، عضدالملة كي متأخرينك يازدقلى كتب
كلاميه يي مسائل فلسفيه ايله مزوج ومخلوط كوريورز .

بونلردن صوكره - بوندن درت عصر مقدم - ايش جهلانك
النه كچدى ، بونلر علماء قيافته كيرهرك اونلرك محللر يي اشغال ايتديلر .
(سئلوا واقفوا بغير علم فضالوا واضلوا)

ايشته او زماندن برى - اسلاملر مياننده جارى ، بلكه اونلره
خصوص اولان - تحقيق وتنقيد يولى ترك اولونهرق تغليط وتقليد
مسلكنه كيدلدى . لبلر براقيه رق قشورله اشتغاله باشلاندى . اسكيدن
افكار ومسالك تنقيد اولنوركن بو دفعه الفاظ و قوالب تنقيد اولمغه
باشلادى . بلكه تدريس وتدرس دينلن شى يالكز بر مناقشات لفظيه دن
وهيچ بر نمره سى اولميان اختلافندن عبارت قالدى .

بوجهلا طاقى - كه درت عصر دن برى مع التأسف اونلرى رؤساي
دين اتخاذا ايتمش - هر نه سويلر لرسه دين نامنه اداره لسان ايدرلر
وبو بابدهده اهلينك جهالت وصفوتندن استفاده ايدرلردى . اهالى
اسلاميه ده خواجه سنه اطاعت ايدن كوله كي كوركورينه بونلره تبعيت
ايدىورلردى .

بوجهلاء او قدر ايلرو كيتديلركه اورته دن صاحب حميت بر متفكر
چيقوبده حقائق اسلاميه يي اهالى يه آكلا تماية قيام ايدرسه بونلر همان
اونى تكفير ايدر وبوصورتله اونى اهالى كوزندن دوشوروب سوزي
تأثير سز براقيرلردى .

ام سالفه يه تقليد اعلم ايله دين بيننده - حاشا - عداوت بولنديغنى
ادعا واعلان ايتكه قدر اجتناس ايتديلر . بوصورتله اهالى يي تماماً جاهل
وهرشيدن يخبر براقه رق كندى موقعلر يي ترصين ومنافع خسيه لر يي
تأمين ايلديلر . (وقالوا لما تصف السنتهم الكذب هذا حلال وهذا حرام ،
وهذا كفر وهذا اسلام) حالبوكه دين اسلام اونلرك توهم ايتدكلرندن
بام باشقه وجناب حقه اونلرك ظن وتوصيف ايتدكلرينك فوقنده
ايدى .

ايشته بوصورتله مسلمان چوغلوب اسلام آزالديغند نطولا ييدر
بز بو حال سفالته ، بوزلت واسارته ، بو عجز ومسكته ، بو فقر وجهالته ،